

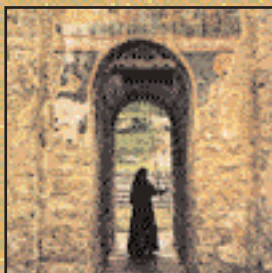
ČASOPIS ZA KULTURU I ISLAMSKU TEMU
 VOLUME 18 NUMBER 38 SEPTEMBER 2010
 ISSN 1846-3897 - PUBLISHED BY
 WWW.NURONLINE.YU

POZDRAVNA IZLAGANJA

- 5 g-da Marijana Aizenkol – Međureligijski centar
 6 g. Gholam Vafaei – Kulturni centar Irana u Beogradu
 8 Nj.e. Ali Abo-I Hasani Ambasada I.R. Irana u Beogradu
 10 otac Vladimir Vukašinić – Srpska pravoslavna crkva
 12 g. Masdzedžame'i – Direkcija za međunarodnu saradnju
 15 hadži Hamdija Jusufspahić – Islamska zajednica Srbije
 18 Mevlud ef. Dudić – Islamska zajednica Sandžaka

IZLAGANJA

- 21 Razmišljanje na relaciji islama i pravoslavlja / mr Muhammed ef. Jusufspahić
 32 Čovek u pravoslavlju i islamu (između greha i dobrih dela) / prof. dr Rade Božović
 41 Filozofsko-teološki dijalozi islama i pravoslavlja / prof. dr Šefket Krcić
 50 Pravoslavlje i islam: dodirne tačke / dr Dragoljub B. Đorđević
 53 Naučno i pedagoško obeležje islama i značenje međuverske tolerancije / akademik dr Jašar Redžepagić
 59 Pravoslavlje i islam na Balkanu – susret u specifičnom prostoru / dr Refik Šećibović
 64 Hristologija Kur'ana / đakon mr Srđan Simić
 70 Ličnost Isusa Hrista u književnosti Irana / prof. dr Mahmud Fotuhi
 77 Moralne krize sveta i načini prevazilaženja / prof. dr Aleksandar Birviš
 80 Kriza morala kao znak našeg vremena i njeno prevazilaženje / Marko P. Đurić
 93 Multikonfesionalnost i problem zajedništva (prilog istraživanju tranzicije) / prof. dr Gordana Zivković
 102 Potreba pravednog suživota u međunacionalnim zajednicama / Mevlud ef. Dudić
 105 Kriza Zapada u razumevanju islamske civilizacije / Mustafa ef. Fetić
 110 Hrišćansko-islamski dijalog / Živica Tucić
 114 Vera i filozofija / mr Mansure Hossaini
 117 Globalizacija, islam, pravoslavlje / Slobodan Reljić
 120 Žena u islamu naspram judeo-hrišćanske tradicije – mit i realnost / Muna Jusufspahić-Mistiri
 129 Jermenija kao prva hrišćanska država i Jermeni kao verska manjina u I. R. Iranu / Zana Akopdzanjan
 134 Kratko predavanje o veri i ljubavi / stavrofor Srećko Radosavljević
 140 Muhabat i αγάπη – ljubav u islamu i hrišćanstvu / Miloš Jeremić
 143 Iskušenja suživota pravoslavnih i muslimana i njihovo prevazilaženje / Miloš Bogdanović

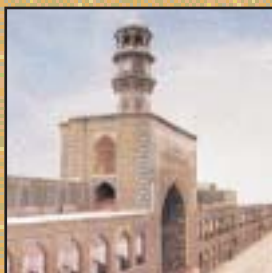
KRIZA MORALA KAO ZNAK NAŠEG VREMENA

HRIŠĆANSKO-ISLAMSKI DIJALOG

O VERI I LJUBAVI

NAUČNO I PEDAGOŠKO OBELEŽJE ISLAMA

ČASOPIS ZA KULTURU I ISLAMSKU TEMU

Glavni i odgovorni urednik
 Gholam Vafaei

Urednik
 Aleksandar Dragović

Lektura i korektura
 Mirjana Abdoli

Dizajn i likovna oprema
 Aleksandar Dragović

Časopis izlazi tromesečno u izdanju Kulturnog centra Islamske Republike Irana.

Mišljenja i gledišta izneta u objavljenim člancima ovog časopisa ne moraju da predstavljaju gledišta Kulturnog centra Islamske Republike Irana.

Objavljivanje članaka i ilustracija dozvoljeno je sa obaveznom navođenjem izvora. NUR toplo dočekuje mišljenja i gledišta svojih čitalaca.

Adresa redakcije

Časopis NUR
 Poštanski fah 431
 11001 Beograd,
 Srbija i Crna Gora
 Tel: 011/367-1416
 011/367-2564
 Fax: 011/2666-980
 E-mail: nur@EUnet.yu

بسم الله الرحمن الرحيم

بیانیه نشست مقدماتی مشترکات اسلام و مذهب ارتدوکس

بلغراد ۳۰ خرداد ۱۳۸۲

مرکز فرهنگی جمهوری اسلامی ایران به اتفاق مرکز بین المذاهب بلغراد در تاریخ ۲۰/ژوئن/۲۰۰۳ اقدام به برگزاری نشست مقدماتی مشترکات اسلام و مذهب ارتدوکس نمود.

شرکت کنندگان بویژه نمایندگان کلیسای ارتدوکس صربستان و جامعه اسلامی در بیانیه جامع و الهام بخشی بر گفتگوهای پربار و پویا، مبتنی بر صداقت و صمیمیت و احترام به ادیان دیگر، در زمینه دیدگاههای شخصی آنان و زندگی مشترک در فرایند شناخت متقابل و کیفیت آن در همه نقاط جهان، بویژه در صربستان و مونته‌نگرو تأکید کردند.

شرکت کنندگان، به طور مکرر، ریشه عدم تفاهات و درگیری‌ها و قضاوت‌های ناصواب را عدم شناخت متقابل و در نتیجه، سلب شرایط مناسب در راستای زندگی مسالمت‌آمیز دانستند.

افزایش شناخت متقابل در زمینه مشترکات و پی‌بردن به تفاوت‌ها، درالهیات و اعمال دینی از اولین سیاست‌ها و تدابیر هشیارانه است. با شناخت متقابل، می‌توان از بُعد تئوری و عملی ایجاد فضایی مسالمت‌آمیز میان صاحبان انواع مذاهب را انتظار داشت. باید از طرح اختلافات و تحقیر کسانی که چون ما نیستند، پرهیز کرد. طبیعی است که تفاوت‌های مذهبی اگر همراه با آگاهی باشد، می‌تواند منبعی برای فهم و غنای درک متقابل باشد، نه عاملی برای ظهور ترس و تنفر.

یادآوری می‌شود در همایش‌های آتی، بر دیدگاه‌های جامع و مشکلات زندگی مشترک میان مسلمانان و ارتدوکس‌های مسیحی، اشاره خواهد شد. شرکت کنندگان از برنامه‌ریزان این همایش که در جهت ایجاد چنین نشست پرباری، تلاش کردند، قدردانی بعمل می‌آورند.

U ime Boga, Milostivog, Samilosnog

**SAOPŠTENJE SA PRELIMINARNOG SKUPA
„SLIČNOSTI IZMEĐU ISLAMA I PRAVOSLAVLJA”**

Beograd, 20. jun 2003.

Kulturni centar pri Ambasadi Islamske Republike Irana u Beogradu i Međureligijski centar iz Beograda sazvali su preliminarni skup „Sličnosti između islama i pravoslavlja” 20. juna u Beogradu. Brojni učesnici skupa, na prvom mestu predstavnici Srpske pravoslavne crkve i Islamske zajednice, ali i svi ostali učesnici, nakon iscrpnih i inspirativnih saopštenja i plodne diskusije slo ili su se oko toga da je međureligijski dijalog, zasnovan na iskrenosti, otvorenosti, poštovanju i prihvatanju drugog čoveka u svim dragocenim aspektima njegovog ličnog i zajedničkog postojanja, pravi put uzajamnog upoznavanja i kvalitetnijeg zajedničkog života svuda i na svakom mestu, pa i na teritoriji Srbije i Crne Gore.

Učesnici skupa su više puta istakli da je uzajamno nepoznavanje, kako na doktrinarnom tako i na ličnom planu, uzrokovalo brojne nesporazume i sukobe i posluilo kao generator stvaranja mnogih predrasuda koje su slušile i slušaju kao ozbiljna prepreka stvaranju normalnih uslova za zajednički život pripadnika naših vera. Zbog toga se hrabro i odlučno valja zalagati, na prvom mestu, za upoznavanje sličnosti, ali i za konstatovanje postojećih razlika kako u teologiji, tako i u verskoj praksi ove dve religije. Na tako postavljenim temeljima moguće je među vernicima, i na teorijskom, ali što je još važnije, na delatnom terenu, graditi atmosferu tolerantnog doživljavanja verske različitosti. Time bi se izbegla nezdrava stanja prećutivanja onog što nas čini drugačijim, ali i nipoštoštavanja onih koji nisu isti kao mi.

Biti drugačiji, razlikovanje kao takvo, razlikovanje u veri, uz punu svest o tome šta nas pri svemu tome spaja, a o čemu je iscrpno govorio ovaj susret, time postaje izvor uzajamnog obogaćivanja i kompleksnijeg i punijeg života, a ne mrnje i sukoba.

Na skupu je, takođe, izraženo mišljenje da budući susreti ovoga tipa treba da budu posvećeni konkretnijim aspektima i problemima međureligijskog života muslimana i pravoslavnih hrišćana.

Na samom kraju, smatramo da organizatori zaslužuju sve pohvale zbog ovako dobro pripremljenog skupa.

مطلب فصلنامه نور شماره ۳۸

تابستان ۱۳۸۲

ویژنامه اسلام و مسیحیت ارتدوکس

■ سخنرانی‌های مراسم افتتاحیه سمینار
«مشرکات اسلام و مسیحیت ارتدوکس»

۵/ خانم ماریانا آیزنکول / دبیر مرکز بین‌المذاهب صربستان

۵/ آقای وفایی / مدیر مرکز فرهنگی ج.ا.ا در بلگراد

۸/ آقای ابوالحسنی / سفیر ج.ا.ا در بلگراد

۱۰/ پدرو روحانی ولادیمیر ووکاشینویچ / نماینده کلیسای ارتدوکس صربستان

۱۲/ آقای مسجد جامعی / مدیر کل فرهنگی وزارت امور خارجه ج.ا.ا

۱۵/ آقای حمدی یوسف سپاهیج / مفتی صربستان

۱۸/ آقای دودیچ / نماینده جامعه اسلامی سنجاک

■ مقالات ارائه شده در سمینار

۲۱/ تفکر از دیدگاه اسلام و مذهب ارتدوکس / محمد سپاهیج

۳۲/ مفهوم گناه نزد مسلمانان و ارتدوکسها / پروفسور راده بوژویچ

۴۱/ گفتگوهای فلسفی - دینی بین اسلام و مسیحیت ارتدوکس / دکتر شفکت کرتسیچ

۵۰/ اسلام و مسیحیت ارتدوکس: نقاط مشترک / دکتر دراگولوب جورجویچ

۵۲/ ویژگی‌های تربیتی، علمی و مفهوم بردباری در اسلام و مذهب

ارتدوکس / دکتر یاشار رجب آگیچ

۵۹/ مذهب ارتدوکس و اسلام در بالکان / رفیق شچیویچ

۶۴/ مسیح در قرآن / کشیش سرجان سیمیچ

۷۰/ چهره مسیح در شعر فارسی / دکتر محمود فتوحی

۷۷/ بحران‌های اخلاقی در جهان معاصر و راه حل‌ها / پروفسور

الکساندر بیرویش

۸۰/ بحران اخلاقی، سبیل عصر ما / مارکو جوریچ

۹۳/ چند دینی و مسأله وحدت ادیان / گردانا زیوکویچ

۱۰۲/ لزوم همزیستی عادلانه در جوامع چند قومی / استاد مولود دودیچ

۱۰۵/ بحران غرب در شناخت تمدن اسلامی / مصطفی فتیچ

۱۱۰/ تاریخچه گفتگوی شیعیان و مسیحیان / ژویوتسا توتسیچ

۱۱۴/ دین و فلسفه / منصوره حسینی

۱۱۷/ دین و مسأله جهانی شدن / اسلوبودان رلیچ

۱۲۰/ زن در اسلام و مسیحیت / مونا سپاهیج

۱۲۹/ ارامنه ایران / ژانا آکوبجانیان

۱۳۴/ ایمان، عشق، و امید / سرچکو رادوسلاویویچ

۱۴۰/ عشق در اسلام و مسیحیت ارتدوکس / میلوش یرمیچ

۱۴۳/ عدم بردباری دینی، نتیجه انحراف از اصول اسلام و مذهب

ارتدوکس است / میلوش بوگدانویچ

فصلنامه فرهنگی، اسلامی نور

- مدیر مسئول: غلام وفایی وابسته فرهنگی سفارت ج.ا.ا در بلگراد • سردبیر: الکساندر دراگوویچ • ویراستار: میریانا عبدلی
- صفحه‌بندی و آماده‌سازی برای چاپ: بتا تیمساک • نشریه نور هر سه ماه یک بار از سوی نمایندگان فرهنگی ج.ا.ا در بلگراد منتشر می‌شود
- مطالب نور لزوماً نظر نمایندگان فرهنگی ج.ا.ا در بلگراد نیست. • اقتباس مقاله‌ها و تصویرها با ذکر منبع مجاز می‌باشد.

آدرس: POSTANSKI FAH: 431 - 11000 BEOGRAD - SRBIJA I CRNA GORA

• تلفن: ۳۶۷۱۴۱۶ و ۳۶۷۲۵۶۴ - ۱۱ - ۰۰۳۸۱ • شماره: ۶۶۶۹۸۰ - ۱۱ - ۰۰۳۸۱

• پست الکترونیکی: nur@EUnet.yu

Pozdravna izlaganja

Pozdravna reč g-đe Marijane Ajzenkol Međureligijski centar

Pomaže Bog, selam alejkum,

Meni je pripala posebna čast i radost da vas sve ovde pozdravim u ime organizatora i u svoje lično ime; naravno, osim radosti, ja imam i veliku tremu, pa se nadam da će ovo naše druženje, ovaj susret da prođe u jednoj prijatnoj atmosferi, i da ćemo svi odavde, kada se rastanemo da poneseimo lepe utiske i želju za nekim novim susretom.

Sve oko nas ovde natopljeno je blagoslovom, udahnut nam je život, pokrenuta besmrtna duša, darovana nam je slobodna volja. Osposobljeni smo da budemo stvaraoci unutar stvorenoga. Živeći povezani s Bogom, Izvorom na samih, mi smo pobjednici u svetu. Čovek misli ono što je u njemu, te misli zrače i stvaraju ozračja koja se nazivaju duhom vremena ili pogledom na svet. Mi jesmo ono šta verujemo, a verujemo ono čemu se nadamo. Pozitivne i čestite misli pobjeđuju jer jesu u savezu sa Bogom. Očekujemo uvek ono najbolje i najbolje će se slivati u naš život i život ljudi oko nas, jer imamo saveznika uz sebe. Napajati se blagoslovom znači oživeti u sebi ono blago koje jesmo i koje nosimo. To je naša nada, jer blago onima koji su čiste duše, jer će Boga gledati; blago mirotvorima, jer će se zvati sinovi Božji. Pa neka ovaj naš susret bude doprinos tom blagu, a na radost svih.

Pozdravna reč g. Gholama Vafaeija Kulturni centar Irana u Beogradu

U ime Boga, Milostivog, Samilosnog

*Blago onima koji su milostivi, oni će naslediti zemlju,
blago onima koji su gladni i žedni pravde, oni će biti zadovoljni.
(Sveto pismo)*

Poštovanim gostima i uvaženim muslimanskim i pravoslavnim učesnicima želim dobrodošlicu.

Ukoliko ne grešim, ovo je prvi susret ovakve vrste na kome se sastaju muslimanski i pravoslavni mislioci u Srbiji da u jednoj iskrenoj atmosferi razmotre ono što je zajedničko njihovim verama.

U islamu, verski dijalog se smatra verskom preporukom, dok u sadašnjim prilikama dijalog predstavlja humanističku obavezu čiji je cilj da među pripadnicima Božanskih vera obezbedi mir, pravdu i harmoničan suživot.

Kada mi se pre par meseci pružila prilika da se vezano za ovaj seminar sretnem sa patrijarhom srpskim, gospodinom Pavlom, pozdravljajući ideju da se održi ovaj skup, Njegova svetost mi je rekao: „Pravoslavni hrišćani i muslimani imaju slična gledišta o tri pitanja: Božijem jedinstvu, poslanstvu Božijih verovesnika i proživljenju u budućem svetu“. Patrijarh srpski, gospodin Pavle, blagoslovio je skup i podržao njegove organizatore.

Mi verujemo da se prozori prijateljstva mogu otvoriti prema drugim državama uz poštovanje, negovanje svih verskih običaja i nacionalne kulture. Verujemo da tmurni i neprobojni zidovi treba

da ustupe mesto otvorenim prozorima. Nadamo se da pripadnici Avramovih vera mogu da ponište ono što je bilo u dalekoj prošlosti i između vernika monoteističkih vera uspostave razumevanje, međusobno upoznavanje, saradnju i misaono suglasje, te stvore uslove za upoznavanje učenjaka, vernika i mislilaca različitih religija, i podlogu za širenje nebeskih učenja kod ljudi.

U X glavi Dela apostolskih (stih 34, 35) stoji:

„A Petar otvorivši usta reče: 'Zaista vidim da Bog ne gleda ko je ko, nego je svaki narod koji se boji Njega i tvori pravdu Njemu mio'”.

A sveta knjiga muslimana, Časni Kur'an, kaže: „Najdraži od vas Allahu je onaj koji Ga se najviše boji”.

Po mišljenju mnogih hrišćanskih i islamskih mislilaca, međureligijski dijalog bi, s jedne strane, trebalo da na viši nivo podigne shvatanje i razumevanje, a s druge strane, da eliminiše neznanje i međusobno nerazumevanje.

U današnjem svetu na međureligijski dijalog treba gledati pozitivno, zato što različite verske tradicije pružaju mogućnost participiranja u novim duhovnim pogledima na svet, i odatle mogu doprineti međusobnom obogaćenju.

Božanski učenjaci i gnostici veruju da su sve vere zapravo različiti putevi kojim se stiže do jednog odredišta i govore o jednoj istini. To nije slučaj samo za islamski i hrišćanski misticizam, već i za hinduistička gnostička učenja.

Navešću misao Rama Krišne: „Bog je samo Jedan, a nikako mnoštvo. Različiti narodi Ga samo nazivaju drugačijim imenima. Svaka religija je jedan put koji vodi Bogu. Isto kao što se reke, krećući se svojim tokovima, na kraju ulivaju u jedno more.”

Dužnost mi je da se iskreno zahvalim svima onima bez čije pomoći ovaj skup ne bi bio održan: kabinetu patrijarha Pavla, Ministarstvu vera, Međureligijskom centru, mešihatima islamskih zajednica Srbije i Sanžaka, Bogoslovskom fakultetu, uvaženim intelektualcima i misliocima. Nadam se da će današnji skup imati za ishod veće duhovno približavanje muslimanskih i pravoslavnih vernika.

Zahvaljujem.

Pozdravna reč Nj. e. Ali Abo-I Hasanija Ambasada I. R. Irana u Beogradu

U ime Boga

Drago mi je što je danas, voljom prijatelja i muslimanskih i pravoslavnih vernika, urodio plodom trud da se održi ovaj skup. Nadam se da će ono što čini temu današnjih izlaganja i diskusija o dodirnim tačkama islama i pravoslavlja označiti pomak ka boljem razumevanju i široj saradnji među vernicima ove dve Božanske religije, u pravcu razvoja i poboljšanja društvenog života.

Islamsko-hrišćanski dijalog je tokom svoje duge istorije dao mnoge pozitivne rezultate, međutim, značajne transformacije kroz koje prolazi svet u celini praćene upornim nastojanjima protivnika verovanja i duhovnosti da ostvare svoje demonske ciljeve, udvostručuju neophodnost da se ti razgovori nastave u svakom vremenu.

Sve Božanske religije imaju zajedničko poreklo, a ljubav i vera u Stvoritelja mogle bi se označiti kao najfundamentalnija istina koju one dele među sobom. Naglašavanjem i utvrđivanjem tih dodirnih tačaka mogu se prevladati prirodne razlike među ljudima, iako nesuglasice među ljudima ne moraju biti neprijatna i gorka pojava, jer, po našem mišljenju, i razlike mogu biti tajna razvoja i izvor savršenstva, pod uslovom da se različite strane prevashodno međusobno poštuju, i kao drugo, da teže ka zajedničkim temelji-

ma. Verovatno ne postoji bolja metoda za pronalaženje i utvrđivanje zajedničkih temelja nego što su dijalog i razgovor.

Danas čovečanstvo prolazi kroz osetljivi deo svoje istorije. Ono je u prošlom veku iskusilo gorke i bolne događaje. Nijedan slobodan i miroljubiv čovek ne može da izrazi averziju prema destruktivnim događajima u prošlosti, a da pri tom ne poželi časnu, blistavu, mirnu i duhovniju budućnost. Principi monoteističkih religija usmeravaju čoveka na put spasenja od destrukcije i beznada usred razornih i turbulentnih talasa ovog sveta, a njegov pogled usmeravaju ka izvoru postojanja, da bi dostigao večnost, sreću i prosperitet. Ipak, želja za mirom i razumevanjem među ljudima – kako bi se izbegli rušilački sukobi – u svetu se neće obistinuti sve dok ljudi ne počnu da razgovaraju jezikom razuma, ispravno se razumeju i ne prestanu da nameću drugima ono što ne žele samima sebi.

U toku istorije čovečanstva nijedno verovanje osim monoteističkih, i nijedna ličnost, osim uzvišenih Božijih poslanika, nisu bili bolje potkrepljeni logikom. To je razlog što moramo potražiti pomoć Božijih vera da bi shvatili duhovne istine i stvorili čvrste veze među ljudima.

Kao dve velike Božije religije, islam i hrišćanstvo, korišćenjem obilne riznice Objave predstavljaju svetionik čovekove upute. Božije religije moraju pomoći ljudima da ne izgube Boga Koji im je urođen, da trajno osmisle svoje živote, da se sačuvaju stranputice i jedni drugima podare ljubav.

Zahvaljujem svima koji su doprineli realizaciji ovog seminara i nadam se da će ohrabrujući rezultati današnjih diskusija stvoriti još bolje uslove za održavanje sličnih skupova u budućnosti.

Pozdravna reč oca Vladimira Vukašinovića

Srpska pravoslavna crkva

Vaša ekscelencijo, dame i gospodo, braćo i sestre,

Meni je veoma drago što mogu da budem zajedno sa vama na ovako uglednom skupu i ovako značajnom susretu. Na prvom mestu, želim da vam prenesem pozdrave Njegove svetosti, patrijarha srpskog, gospodina Pavla i članova Svetog arhijerejskog sinoda, čiji je zvanični predstavnik danas ovde među nama trebalo da bude preosvećeni gospodin Irinej, episkop bački, ali koji je iz neizbežnih razloga, koje je saznao juče, morao da odsustvuje sa ovoga skupa, te stoga prenosim i njegovu žaljenje što nije danas ovde sa nama. Sa druge strane, i dekan našeg fakulteta, prof. dr Vladan Perišić, nije mogao da bude ovde, čije vam najbolje želje za uspeh ovog skupa prenosim.

Pravoslavno hrišćanstvo je vera koja u svojim temeljima ima nekoliko kvaliteta, ja ću nabrojati samo neke od njih, pošto oni utiču na mogućnost dijaloga. Ona je personalistička, ekstatička i dinamička. Ekstatička je po tome što se ne zadržava u svojim sopstvenim okvirima, zato što je čovek biće ekstatičko i pozvano da prevaziđe vlastita ograničenja i da se sjedini s Bogom i stoga su izlazak iz sebe i dijalog potpuno prirodni ovakvom načinu verovanja i življenja. Zato smo ovde na pravom mestu. Dinamička je, iako se formalno spolja može posmatrati kao tradicionalna i zatvorena, okrenuta sebi, to je samo iluzorni, spoljašnji utisak. Ima veliki dina-

mizam i zato želi da se susreće i razmenjuje iskustva, i deli ovo svedočanstvo vere i života koje sama nosi sa drugima, istovremeno bivajući spremna da prati, sluša i gleda drugačija, kao što je veoma uvaženo versko svedočanstvo islama. Zato smo, takođe, ovde na pravom mestu.

Ona je personalistička jer je zasnovana na ličnosti Boga i čoveka kome je Bog zadao zadatak da sam u svom životu postane ličnost. Beskrajno poštovanje i ljubav prema ličnosti Božijoj nas uči da to gajimo i prema ličnostima svih ljudi, i zato smo ovde danas da razvijamo takva osećanja.

Ne možemo da ne primetimo, i svi to znamo u dubinama naših srca, da se i ovaj naš današnji susret odvija pod blagom senkom nekadašnjih ozbiljnih sukoba, kako na ovoj našoj teritoriji, tako i šire međunarodno između dva naroda Knjige, između hrišćana i muslimana. Stoga ovaj susret ima zadatak da ponovi i objasni ono što je zajedničko bitno i važno, ono što može da spreči pojavu daljih takvih nesrećnih momenata.

Dijalog je u samim temeljima naših religija, i meni sad pada na pamet, vraćam se 6 vekova unazad i sećam se kako je jedan svetac naše pravoslavne crkve, mitropolit Soluna, veliki teolog Grigorije Palama, učestvovao, doduše ne u ovako dobrovoljnom dijalogu, jer je bio zarobljen, ali sad svejedno, on je bio veliki teolog i sa uglednim muslimanskim teozozima je vodio jednu veliku i duboku diskusiju o odnosima između islama i hrišćanstva. Mi jednostavno taj dijalog danas nastavljamo. Ovu pozdravnu reč ja ću da završim jednim pozivom: Njegova ekselencija je malopre izrazio želju da se ovakvi skupovi nastave. Ja sam takođe ovlašćen da vam prenesem poziv preosvećenog gospodina Irineja koji je spreman da naredni susret (i neki od narednih susreta) ugosti u svom arhijerejskom dvoru u Novom Sadu. Lep je Interkontinental, ali su verovatno naši molitveni domovi i kuće gde se skupljamo s našim vernicima lepša i primerenija i Bogu draža mesta. Hvala najlepše.

Pozdravna reč g. Masdžeddžame'ija

Direkcija za međunarodnu saradnju

G. Masdžeddžame'i, visoki gost iz Irana, došao je u svojstvu generalnog direktora Direkcije za međunarodnu kulturnu i naučnu saradnju Ministarstva spoljnih poslova. Kao ambasador I. R. Irana u Vatikanu radio je na međureligijskom dijalogu sa hrišćanskim i nehrišćanskim crkvama. Važi za dobrog poznavaoca ovog dela sveta i hrišćansko-pravoslavne civilizacije.

U ime Boga, Milostivog, Samilosnog

Pre svega želim da se zahvalim organizatoru ovog skupa, na koji sam došao u svojstvu zamenika ministra. U svakom slučaju, reći ću par reči o naporima i rezultatima iranske vlade na planu međureligijskog dijaloga. Smatram da ne bi bilo od veće koristi ukoliko bih ovde podneo izveštaj o svim činjenicama vezanim za dijalog koji je vođen u poslednjih 12-13 godina. Pokušao sam da predstavim kratak presek dijaloga, i zbog tog razloga je teško u detaljima objasniti jedan takav dijalog.

Tokom '80-ih smo inicirali mnoge razgovore pri čemu smo pozvali veliki broj ljudi, naročito predstavnike Protestantske crkve, a povremeno i Katoličke crkve u Iran kako bi razgovarali sa iranskim teolozima i filozofima, posebno u periodu kada je gospodin Hameini, sadašnji predsednik, bio ministar za kulturu.

Prvi zvanični dijalog imali smo sa Grčkom pravoslavnom crkvom u Atini u decembru 1990. godine, koji je zatim nastavljen kroz pet rundi razgovora naizmenično vođenih u Atini i Teheranu. Planira-

no je da se do kraja ove godine u Teheranu održi 6. runda razgovora. Kada je reč o dijalogu sa Katoličkom crkvom, mogu reći da je on započet 1993. godine, u vreme kada sam bio ministar svoje zemlje pri Svetoj stolici. Ove godine u Rimu bi trebalo da se održi četvrti krug razgovora sa predstavnicima Vatikana. Pored toga, 1992. i '93 godine pokrenut je dijalog sa Savetom crkava u Ženevi koji okuplja nekatoličke crkve, dakle protestantske i pravoslavne crkve, i do sada je održano pet takvih susreta.

Kontakti sa Ruskom pravoslavnom crkvom započeti su 1994. godine kojima sam lično prisustvovao u Moskvi, imajući čast da i lično posetim patrijarha. U septembru ove godine održaće se 4. ciklus dijaloga sa najvišim zvaničnicima Ruske pravoslavne crkve. Istovremeno smo vodili razgovore i sa Ukrajinskom pravoslavnom crkvom, organizovali smo dijalog sa Austrijskom katoličkom crkvom i Institutom Sent Gabrijel, a prilikom poslednjeg među njima Teheran je posetio bečki kardinal. Peta runda razgovora trebalo bi da se održi u Beču.

Sredinom '90-ih pokrenut je dijalog i sa Protestantskom i Luterskom crkvom u Nemačkoj koji je trajao do pre dve godine.

Takođe, organizovali smo različite konferencije i susrete sa Jermenskom crkvom, kao što znate, najznačajniju skupinu hrišćana u Iranu još od davnina do danas predstavlja jermenska manjina, što znači da smo oduvek vodili dijalog sa Jermenskom zajednicom kao delom naše nacije. U poslednjem periodu Iran su posetili patrijarsi nekih crkava. Pre dve godine lično sam primio gruzijskog patrijarha, i nadam se da ćemo ove ili sledeće godine u Tbilisiju započeti dijalog sa predstavnicima Gruzijske pravoslavne crkve. U januaru 2002. godine, u posetu Iranu je došao patrijarh carigradski, gospodin Vartolomej.

Ovde sam pokušao da dam presek dijaloga sa različitim crkvama, koji bi ostao nepotpun ukoliko ne spomenemo i dijalog koji smo imali sa predstavnicima ostalih religija, jevrejima i budistima, od kojih je zadnji održan pre dva meseca na Tajlandu.

O značaju dijaloga

Postoje nekoliko obavezujućih faktora za razgovor: nedostatak adekvatnih informacija o drugima. Da bi razgovorali, moramo se upoznati; međutim, ne možemo se upoznati sve dok jedni o drugima imamo saznanja koja nisu dovoljna a često i veoma pogrešna. Zato moramo da se upoznamo, i to ne knjiški, sa distance, već licem u lice, direktno i uživo. To nas tera da razgovaramo. Svet u kome živimo svakim danom postaje sve manji. Svet više nije isti kao onaj od pre 50-ak i manje godina. Svet se svakodnevno nezaustavljivo menja, smanjuju se rastojanja i granice. Iscrpljuju se prirodni i ekološki potencijali. To nas, takođe, određuje za dijalog. Pojam moći u jednom takvom svetu se menja; nivo uticaja nije jednak moći. Živimo u svetu uzajamnog uticaja i prožimanja. Moramo naučiti kako da živimo zajedno, u toleranciji i međusobnom poštovanju.

(U drugom delu g. Masdžeddžame'i je zbog dužine planirano izlaganje pod nazivom „Duh pravoslavne crkve iz ugla posmatrača“ skratio na par naznaka o ličnim impresijama vezanim za sakralnu umetnost u istočnoj i zapadnoj crkvi. Njegova osnovna teza glasi: zapadna crkva je formirana pod uticajem predhrišćanske, paganske kulture i njen umetnički izraz je zadržao te osobine, što se posebno vidi u vajarstvu i slikarstvu; za razliku od istočne crkve koja se formirala pod uticajem duhovnosti, pa je samim tim i njena umetnost suptilnija, a njen najbolji izraz manifestuje se kroz freske i ikone.)

Pozdravna reč hadži Hamdije Jusufspahića

Islamska zajednica Srbije

U ime Allaha, Milostivog, Svemilosnog

Braćo i sestre, dame i gospodo, dragi prijatelji,

Neobično sam srećan u ovom trenutku kada kada smo se sastali da ovde na ovom lepom mestu razgovaramo o onome što nas spaja i daje nam snagu da izdržimo i uspemo u očuvanju dobrih odnosa na ovom području.

Moram da kažem da sam srećan i zbog toga što smo i do sada uspevali da sačuvamo te velike i veličanstvene principe naše na ovom području u vreme kada su mnogi mislili da smo nestali, da smo zaboravili, da smo izgubljeni. Mi smo radili na formiranju Međureligijskog udruženja i onda kada su mnogi stvarali ratove među vjerama. Uspjeli smo da u toku najvećih prolivanja krvi na Balkanu, ovde u Beogradu, izdamo jednu zajedničku deklaraciju, i mi muslimani, i Pravoslavna crkva, i Katolička crkva i Jevrejska zajednica. Meni je osobito žao što ovdje ne vidim i one od prijatelja sa kojima smo zajedno radili na tome, osim prof. Birviša, koji je prisutan.

Zašto prijateljstvo, bliski odnosi, odnosi između islama i pravoslavlja? Zbog toga što su muslimani i pravoslavni u najvećem broju najviše izmešani. Zbog toga što su ti odnosi između muslimana i pravoslavnih započeti najprije u odnosu na cijelo hrišćanstvo. U sedmom vijeku, kada je naš dragi Pejgamber (s.a.v.s.) vidio da mora da iseljava muslimane iz rodne Meke, poslao ih je i preporučio

im da idu u Abesiniju, koja je tada bila pravoslavna, hrišćanska zemlja, kojom je upravljao monah Negus (Nedžaši), jedna interesantna ličnost, pravi hrišćanin.

Nije Muhammed (s.a.v.s.) pogriješio kada je rekao da je i on musliman, da je Bogu odan, poslao je svoje sunarodnike i suvernike u Abesiniju kod Nedžašija. I kada su mekanski prvaci, idolopoklonici, poslali svoju delegaciju Nedžašiju sa velikim poklonima i zlatom, da im kao odmetnike vrati ove vjernike, on je rekao: da čujemo šta oni imaju da kažu. Mudri vladar Nedžaši saslušava govor Muhammedovog (s.a.v.s.) amidžića ili stričevića, koji je održao jedan izvanredan govor o islamu i hrišćanstvu. Citirao je Kur'an Časni, najviše poglavlje „Merjema“ ili Marija, ja mislim da su tu izrečene najljepše riječi na račun majke Isusa ili Isa, kako mi kažemo, Merjeme ili Svete Marije. Kada je čuo Nedžaši učenje islama i stav prema hrišćanstvu, rekao je: „Ove vam ljude ne bih mogao dati ni kada bi mi sva ova brda pretvorili u zlato; uzmite svoje poklone i idite, a vi slobodno ispovedajte svoju veru i molite se“. To je faktički ono što je i sigurno i ono što će biti i dalje podloga najboljih odnosa između islama i hrišćanstva, i posebno pravoslavlja.

U svakom slučaju, islam priznaje i hrišćanstvo i jevrejstvo kao od Boga objavljene vjere. Mi nemamo puno dogmi, ali imamo sigurno stroge propise u vidu dogme, da vjerujemo u sve Božije knjige, a koje su Božije knjige? To su Tevrat (Stari zavet), Zebur (Psalmi), Indžil (Novi zavet) i Kur'an Časni, to je naša dogma. Ko ne bi vjerovao u Indžil, ne vjeruje ni u Kur'an, nije vjernik; ko ne vjeruje u Isa (a.s.) i Musa (a.s.) kao i u Muhammeda (s.a.v.s.) ne može biti musliman. To je strogo povezano, i veliki su propisi u tom pogledu dati za dobrobit cjelokupnog ljudskog roda koji ima zajedničko poreklo. Uzvišeni Stvoritelj kaže: „O ljudi, stvorio sam vas od jednog muškarca i jedne žene, i dao da živite kao narodi, da se međusobno upoznajete“, a kasnije je rekao: „i saradujte na dobročinstvu i bogobožnosti“. To je naša velika obaveza i dužnost po poslednjem Božijem zakonu koji nam je dat da ga primenjujemo i u delo provedemo.

Mi smo kao ljudi braća, prema tome, nikom se vjera ne sme nametati silom. Da nije tog propisa, ko zna, verovatno bi svi ljudi ovde bili jedne vjere, ali taj propis je upravo uzrok da gde god su muslimani mogli da primjene taj zakon ostali su pripadnici drugih vjera, a naročito, moram to da kažem, u najvećem broju su ostali i pravoslavni, pa tako sada imamo i u Palestini pravoslavnu crkvu; patrijarh kada govori, ja ne znam da li je to šejh ili sveštenik hrišćanski, on u svakom slučaju govori onako kako Bog voli, a mi smo tu da slušamo Božiju zapovjed.

Čestita braćo i sestre, ono zbog čega smo odabrali da obradimo baš tu temu o odnosu između muslimana i hrišćana, jeste što smo u najvećem broju međusobno pomešani, istorijski smo povezani, i što nam, na kraju krajeva, Bog tako nalaže. Mi smo u svakom slučaju zahvalni Bogu na tome što nam je dao suru Merjema u kojoj se kaže: „I spomeni u knjizi Merjemu, kada se od ukućana svojih na istočnu stranu povukla, i jedan zastor da se od njih zakloni uzela“, dakle za nju je rekao da je uzdigao nad svim ženama sveta; ono o čemu današnja Evropa najviše govori, o pokrivanju žena, a Merjema se pokrivala i tako se oblačila, da ne bismo smjeli da joj zamjerimo to, jer joj je Bog tako naredio. Ono što čine današnji muslimani kada pokušavaju da pokriju svoje tijelo i lice nije nimalo daleko svetoj Mariji, niti bilo kom pobožnom, svejedno na kom dijelu kugle zemaljske živio.

Moram i to da vam kažem da sam veoma srećan što smo mi ovdje na ovim prostorima upravo zahvaljujući islamu i islamskoj zajednici takvoj kakva je bila i kakva je, i pravoslavnoj i katoličkoj crkvi ovdašnjoj, uspjeli da sprečimo prolivanje krvi. Ovdje moram da kažem svoj braći neka znaju, ovdje nije bilo žrtava, u ovom gradu nije bilo žrtava ni na vjerskoj ni na rasnoj ni na nacionalnoj osnovi. Mi smo se dogovorili, Njegova svetost, patrijarh i ja i moji imami i sveštenici da jedni na druge ne dižemo ruke. Upravo to je možda bio razlog, ja sam citirao Njegovoj svetosti jedan ajet iz poglavlja Trpeza u kome se kaže: „Svakako ćeš naći da su vjernicima najbliži prijatelji oni koji govore: ‚Mi smo hrišćani‘, zato što među njima ima sveštenika i monaha i zato što se oni ne ohole“. Tu oholost moramo da savladamo i da učimo svoje vjernike da niukom slučaju ne budu oholi; to je Božji poziv nama muslimanima da živimo sa našim prijateljima koje je Bog tako nazvao. Najbolji prijatelji muslimanima su oni koji kažu: „Mi smo hrišćani“, jer imaju sveštenike i kaluđere.

Allah dž.š. nam je naredio da ovako razgovaramo i rekao: nemojte da razgovarate sa nosiocima Knjige, jevrejima i hrišćanima, osim na najljepši način. To je zapoved Božija i nadam se da ćemo svi zajedno izaći jači prijatelji, jači odanici Svemogućem nam Zajedničkom Stvoritelju Bogu. Neka nam Bog pomogne svima, neka ste zdravi i veseli i u ime Islamske zajednice Srbije pozdravljam ovaj veličanstveni skup.

Pozdravna reč Mevluda ef. Dudića

Islamska zajednica Sandžaka

U ime Allaha, Milostivog, Svemilosnog

Poštovani prisutni,

Čini mi čast i zadovoljstvo što mogu dati svoj doprinos u ime Islamske zajednice Sandžaka na ovome skupu.

Iako se u poslednje vrijeme dosta govori o toleranciji i zajedništvu, na praktičnom planu to ne funkcioniše onako kako bismo mi to želeli. Zato bih volio da na praktičnom planu to bolje profunkcioniše, da bude više praktičnog zajedništva i života od reči i skupova.

Ovo nije prvi skup koji tretira ovu problematiku, već smo mi u zadnjih 3-4 godine održali mnogo sličnih ovakvih skupova.

Zato ću radi vas izneti nekoliko stvari u ovom prvom dijelu, ono što smatram da bi trebalo da bude okosnica bar kad je posmatrano sa islamskog aspekta. Svima nam je poznato da su ljudi bez obzira na pol, poreklo, boju i osobine koje ih krasi stvoreni istim načinom stvaranja i potomci su jednog muškarca i jedne žene. Sama ta činjenica trebalo bi da bude dobra osnova za razumijevanje i saradnju među ljudima. Čovjek je stvoren od ilovače, crnoga blata, kako kaže Bog u Kur'anu: „A Adema smo stvorili od ilovače, gline ustajale” (Hudžurat, 26). Čovjek je stvoren od zemlje, a zemlja je kolevka u kojoj se čovjek razvija i raste, izvor sa kojeg se hrani, sa smrću se vraća u nju, a na Dan proživljenja će ponovo iz nje biti izveden. Iako je ova činjenica poznata, ljudi opet jedni druge potiskuju, nipodoštavaju i krvnički i neprijateljski uništavaju. Islam zabranjuje ove stvari i podučava nas da ih ostavimo i zamenimo boljima.

„O ljudi, borite se Gospodara svoga, koji vas od jednog čovjeka stvara...” (an-Nisa, 1)

„I kad Gospodar tvoj reče melekima: ‚Ja ću stvoriti čovjeka od ilovače, od blata ustajalog, i kad mu dam lik i u nj udahnem dušu, vi mu se poklonite!’

Svi meleki su se, zajedno, poklonili, osim Iblisa, on nije htio da se sa njima pokloni”. (Hidžr, 28-31)

Meleki, jedna snažna skupina, pod Božjom naredbom, pali su ničice čoveku, učinili sedždu, razlog leži u Božjem htenju, On je tako hteo. Šejtan je odbio poslušnost Bogu, odbio je da se pokloni čoveku, za razliku od meleka, šejtan će do Sudnjega dana, kako je i obećao, nastaviti sa nepoštovanjem i neprihvatanjem čineći sve kako bi ga obezvredio. Ako je dužnost meleka da učine sedždu da se poklone čoveku, kolika je tek onda obaveza ljudi da se međusobno cene i poštuju. Nije na nama da odlučujemo na kojem delu zemlje ćemo se roditi, kojeg porekla, jezika, vjere, ili kakav će biti naš lik, ono što je do nas to je samo naš odgoj: „O ljudi, mi smo vas od muškarca i žene stvorili”. (Hudžurat, 13)

Već smo rekli da se u svetu prepliću različite kulture i jezici; uprkos postojanju granica i uprkos ratovima i problemima koji se javljaju, ljudi su smogli snage da se približe jedni drugima. Kur’an nam kazuje da je cilj stvaranja ljudi u različitim plemenima i narodima, njihovo međusobno upoznavanje, razlike među ljudima, plemenima i narodima čine svet u kome živimo dinamičnijim i zanimljivijim, i nismo stvoreni različitim da bi se svađali, sukobljavali i ubijali, već da te razlike upotrebimo u natjecanju u dobru. „Svako ima pravac prema kom se okreće, pa se vi u dobrim djelima natječite”.

Muslimansko-hrišćanski dijalog je od izuzetnog značaja. Za taj dijalog je potrebno postaviti zdrave temelje. Kao i u svakom dijalogu, sagovornik mora biti uvažavan, poštivan, i iznad svega, priznat. Pitanje priznavanja drugih danas je iznad svega aktuelno i živo pitanje. Evropa i danas ne priznaje drugima da mogu biti ono što jesu, kako se osećaju i izjašnjavaju. Tako se negiraju čitavi narodi i nacije, ali i vjerske skupine, pa time i same vjere.

Islam je vrlo jasan i precizan po ovom pitanju, i muslimani neopterećeni mogu ući u svaku vrstu dijaloga. Žalosno je da i danas mnogi smatraju da će 21. vijek biti vijek sukoba. Hantington u knjizi „Sukob civilizacija” smatra da su muslimani neprobavljivi unatoč raskošnoj povijesti, toleranciji kulture... Hoću da vjerujem da će 21. vijek da bude vijek dijaloga i zbližavanja, vijek života jednih sa drugima, a ne jednih pored drugih. Božija knjiga, Kur’an, priznaje i jevreje i hrišćane: „Ti reci: ‚O sljedbenici Knjige, hodite ka riječi jed-

nakoj i vama i nama, da nikome osim Allahu ne robujemo". „I sa sljedbenicima Knjige ne raspravljajte osim na najljepši način": „Mi vjerujemo u ono što je nama objavljeno, i u ono što je vama objavljeno, a naš Bog i vaš Bog, Jedan je".

Svemogući nam je Bog podario šarenoliki mozaik lepote religijskog iskaza i njega treba gajiti i razumjeti. Neprijateljstvo i sukobe ne treba povezati sa vjerom, ili s tim što je neko vjernik ili pripadnik neke vjere. Razloge netrpeljivosti treba potražiti u nedovoljnom poznavanju drugoga i drugačijega, u radikalnim frakcijama koje ne priznaju legitimitet drugačijima unutar okvira svoje vjere, kao i u zloupotrebi vjere i vjerskih osjećanja od strane političkih moćnika, diktatora i bogohulnika.

Ovde svakako treba pomenuti zlonamerne, tendenciozne i neutemeljene vidove propagande, koje su odrađivali mnogi znanstvenici, čiji je zadatak bio bavljenje Orijentom, odnosno islamom. Njihovo krivo predstavljanje imalo je za cilj da pojača antagonizam i neprijateljstvo nemuslimana prema muslimanima. Arnold, jedan je od rijetkih orijentalista koji je javno priznao svoju krivu predstavu o islamu o kojem su pisali orijentalisti. Ove zloupotrebe su i danas prisutne, nažalost, među nama koji živimo na ovim prostorima, zato vas pozivam da budete veoma obazrivi kada prihvatate informacije odnosno tumačenja o islamu i muslimanima. Govoriti o drugima neistinu je zlo, nepravda i nasilje, taj koji čini zlo nepravdu i nasilje, bilo kojem narodu ili vjeri da pripada, naš je neprijatelj. Poštovani prisutni, slobodno možemo reći, unatoč ovom što se dešavalo u poslednjih 10 godina, mi Bošnjaci u Sandžaku pokazali smo da nam je stalo do života jednih sa drugima, a ne jednih pored drugih. Stalo nam je do odnosa i suživota sa različitim od nas, zato smo ponosni, i ne smetaju nam ni manastir Sopoćani ni Đurđevi Stupovi, već to smatramo svojom prednošću. Radovalo bi nas da i drugi tako na nas gledaju. Nadam se da će ovaj skup doprineti da shvatimo našu različitost kao veliku prednost. Uvjereni smo da onaj ko poštuje svoju vjeru u Boga, poštovaće i vjeru drugoga. Na kraju, želim svima vama puno uspjeha i prenosim vam najtoplije selame od sandžačkog muftije i pozdravljam vas u ime Islamske zajednice Sandžaka. Hvala vam.